

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора психологічних наук, доцента Гандзілевської Галини Борисівни на дисертацію Карпенка Євгена Володимировича «Психологія емоційного інтелекту в дискурсі життєздійснення особистості», представлена на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Сьогоднішня ситуація з огляду на невизначеність, відсутність ясності й чіткого плану щодо завершення світової пандемії, карантинного режиму та припинення інфодемії COVID-19 підсилює актуальність дослідження проблеми психологічної безпеки життедіяльності особистості. Визначну роль у формуванні психологічного імунітету до життєвих випробувань відіграє емоційний інтелект, який є необхідним як для конструювання відносин, так й для мотивації і відповідно енергії до життєтворчості. Водночас, вимушений перехід на онлайн-життя та породження нових життєвих смислів потребує й іншого погляду на діапазон можливостей емоційного інтелекту та умінь використовувати його ресурси у контексті життєздійснення, що й запропонував у своїй праці Є. Карпенко, керуючись логікою постнекласичної реальності та методологічними засадами метамодернізму.

Послуговуючись висловом автора дисертації, який було вжито для аналізу праці М.Шпак (с.68), зауважу, що дослідження володіє «евристичним потенціалом» не лише для нових психолого-педагогічних досліджень, а й для освітніх реформ у контексті організації емоційного навчання, пропозицій для психологів, викладачів та тьюторів ЗВО.

Перший розділ дисертації повністю присвячено її предмету. Ретроспективний аналіз емоційного інтелекту в контексті історичних моделей і підходів уміло поєднано із сучасними тенденціями для обґрунтування актуальності дослідження його аксіологічного потенціалу крізь призму ціннісно-смислового проектування життєздійснення. Різносторонній аналіз праць, присвячених емоційному інтелекту та суміжним поняттям (соціальному, мотиваційному, екзистенційному, професійному інтелекту, а також емоційній

компетентності) дозволив автору зауважити спільність у цих феноменах та брак досліджень аксіологічного потенціалу емоційного інтелекту, що вирізняє його функції у процесі персонального життєздійснення. Автор обґрунтовано пропонує і відстоює свою точку до останнього розділу дисертації, виокремлюючи методологічні передумови постнекласичної концепціалізації феномену емоційного інтелекту з позицій нейропсихології та позитивної психотерапії. Концептуально-методичний потенціал позитивної психотерапії дослідник спрямовує на підтвердження припущення щодо підґрунтя здатності до любові й пізнання в розвитку компонентів емоційного інтелекту – організмічного чуття та емоційної компетентності, що забезпечують та спрямовують процес життєздійснення особистості в онтогенезі.

У такій перспективі важливим є авторське дослідження проблеми емоційного інтелекту через дискурс персонального життєздійснення. Для цього у другому розділі дисертації дослідник охоплює ширший, об'єктний контекст і поглиблено вивчає психолого-герменевтичну концептуалізацію емоційного інтелекту, та презентує його структуру, як єдність організмічного чуття та емоційної компетентності, функції та механізми крізь призму життєздійснення особистості (с.168). У результаті – це дозволяє йому запропонувати теоретично обґрунтовану авторську тріангуляційну модель досліджуваного феномену в дискурсі персонального життєздійснення, що демонструє спарені дискурсивні позиції та пропонує форми персонального життєздійснення в інтернальному, екстернальному й інтегрованому модусах (с.180).

Автор уміло виводить із постнекласичних позицій поняття «дискурс життєздійснення особистості» та логічно й аргументовано пояснює роль ціннісно-цільового та діяльнісно-реалізаційного потенціалу емоційного інтелекту, зокрема їхнього синергійного узгодження для забезпечення автентичного збалансованого життєздійснення.

Дослідження емоційного інтелекту у ціннісно-смисловому просторі дозволяє науковцю ввести у вжиток поняття «дискурсивні дії особистості» та експлікувати поняття «життєдіяльність», «життєздійснення», «життетворчість»,

«розгортання та реалізація життєвих сценаріїв» у вимірі переживання криз та онтологічного почуття щастя, модель якого запропоновано у дисертації (с.146).

Третій розділ наукової праці присвячено обґрунтуванню доцільності застосування змішаної методології та процедури методологічної тріангуляції в організації емпіричного дослідження. У авторському баченні для реалізації задуманого, словами автора «амбітних цілей» (с.198), психодіагностичний інструментарій має узгоджуватись з вимогами постнекласичної раціональності й метамодернізму. На підставі узагальнення теоретичних напрацювань в контексті авторської тріангуляційної моделі дослідник виділяє ключові характеристики змішаної методології та визначає відповідний дизайн емпіричного дослідження. Впровадження двох ліній дослідження (номотетичної та ідеографічної) підтвердило свою ефективність у наступних розділах завдяки інтеграції отриманих результатів, шляхом порівняння висновків психотерапевтичного наративу з динамікою результатів констатувального і контролльного зрізів. Виправдала в перспективі обґрунтованість необхідності збалансування кількості методик після пілотажного дослідження на скринінговому етапі, результат застосування яких логічно підтверджується напрямком герменевтичної лінії, зокрема аналізом клієнтських кейсів. Варте уваги обґрунтування професійної спрямованості та вікового діапазону емпіричної вибірки, яку підкріплено теоретичними напрацюваннями та пропозиціями щодо змісту Стандарту вищої освіти України за спеціальностями 061 «Журналістика» і 053 «Психологія» у вимірі розвитку емоційного інтелекту.

Актуальність перегляду критеріїв щодо компетентностей означених спеціальностей у вимірі емоційного інтелекту знаходить емпіричне підтвердження **у четвертому розділі**. Застосування чималої кількості методик та статистична обробка результатів виправдала себе і дозволила автору підтвердити тріангуляційну модель емоційного інтелекту в дискурсі персонального життєздійснення. Найвагомішим висновком кількісного аналізу є те, що емоційний інтелект впливає на якість життєздійснення особистості опосередковано через його ціннісні орієнтації. Таку тезу прослідковуємо і в

ідеографічному дослідженні. Тривала практика роботи автора з методом позитивної психотерапії дозволила кваліфіковано застосувати формат психотерапевтичного наративу для опису особливостей розвитку емоційного інтелекту окремих клієнтських випадків, про результати якого детально описано у **п'ятому розділі наукової праці**. Результати ідеографічного дослідження, зокрема звернення до методу case study з опорою на позитивну та наративну психотерапію наочно демонструють їх діагностико-реконструктивну спроможність та дієвість авторської моделі, що доповнює аргументи здійсненого номотетичного дослідження.

У **шостому розділі** психотерапевтичні наративи автор доповнює порівняльним кількісним аналізом динаміки змін, досягнутих у результаті застосування психотехнічного підходу: індивідуальної та групової роботи – участі у тренінгу «Хочу і треба: три стратегії життя». Варто зауважити про просту та чітку структуру тренінгу, змістову глибину і одночасно узгодженість з тріангуляційною моделлю емоційного інтелекту в дискурсі життєздійснення особистості. Творча розробка демонструє компетентність автора не лише у сфері позитивної психотерапії, а й в інших психотерапевтичних напрямах, що посилює значимість цього тренінгу у використанні практичними психологами. Результати повторної психодіагностики показників емоційного інтелекту в дискурсі персонального життєздійснення підтверджують його дієвість та можливість у розвитку досліджуваного феномену.

Висновки дисертації Є. Карпенка відповідають меті та демонструють ефективність реалізації завдань здійсненого дослідження. Загалом, можна констатувати, що здобуто вагомі новаторські науково-практичні результати, які широко впроваджено, апробовано та опубліковано. Наукова праця заслуговує позитивної оцінки, водночас наявні певні критичні роздуми, які не обесцінюють, а швидше підкреслюють цінність перспектив у використанні результатів здійсненого дослідження та подальшого його розгортання:

1. Досить схвально, що впровадження двох ліній емпіричного дослідження (номотетичної та ідеографічної) дозволило автору презентувати результати дослідження емоційного інтелекту

представників різних професійних захоплень, зосередивши увагу на порівняльному аналізі його особливостей у майбутніх журналістів та психологів. Водночас, праця значно виграла б, якби автор більше уваги приділив професійно-орієнтованим характеристикам емоційного інтелекту у контексті універсальних ресурсів професійного сценарію. Адже на сучасному етапі реалізації освітніх реформ емоційний інтелект вивчають як необхідну складову процесу розвитку м'яких навичок (soft skills) (О. Жмай) та наскрізних умінь (Л. Гриневич) у вимірі освіти протягом життя.

2. Погоджуємось із автором щодо актуальності вибору вікового діапазону емпіричної вибірки, що відповідає предмету праці. Однак, у контексті життєздійснення, яке містить точки біfurкації, що запускають процес переосмислення та навіть зміну траєкторії саморозвитку, про що наголошено в працях І. Березко, та й у самого автора у теоретичній частині дисертації, зокрема у підрозділі 2.3.2, було б доречним для порівняння прослідкувати роль емоційного інтелекту під час переживання екзистенційної кризи середнього віку. На базі НЦ «Інститут практичної психології та психотерапії» й «Саногенна педагогіка та психологія» НауOA, результати низки досліджень, присвячених зокрема вивченю життєвих сценаріїв мігрантів (2018р.), професійних компетентностей учителів (2018р.), аксіологічного компоненту професійних сценаріїв журналістів (2020р.) та ін., свідчать, що саме у цьому віковому періоді актуальною є потреба у пошуках шляхів оптимізації процесу досягнення професійного успіху, в тому числі і корекції сценарійних установок. А тому дослідження ролі емоційного інтелекту у цей віковий проміжок надало ще більшої практичної цінності праці.
3. Результати якісного аналізу досліджених сценарійних заборон, які автор презентує у висновках дослідження психотерапевтичних випадків, зокрема на с.297, 317, 318, 360 та ін. можна було б підтвердити, застосувавши й опитувальник ранніх дитячих рішень С. Максимової,

що є модифікованим варіантом методики В. Петровського «Дитячі думки» (адаптований українською мовою (Г. Гандзілевська, У. Нікітчук), що дозволяє виявити ранні сценарні приписи людини, які викликають сильні емоційні переживання та відповідні поведінкові моделі. А застосування такого опитувальника на загальній вибірці респондентів могло б поглибити отримані результати у контексті ресурсів та бар'єрів збалансованого життєздійснення.

4. «Евристичним потенціалом» володіє і тренінг «Хочу і треба: три стратегії життя». На другому його етапі (с.403) тренер в особі автора пропонує учасникам обрати метафоричну карту, яка їм подобається для актуалізації «бажань». Згідно до аналізу суб'єктів метафоричного наративу, запропонованого М.Великодною услід за О.Духнич, О.Бреусенко-Кузнецовым, позитивний герой вказує на проекцію того, що автору дуже хочеться, але він (чомусь?) це не може собі дозволити. Тобто дозволяє визначити бар'єри у конструюванні та досягненні «Я-ідеально» або «Я- успішного». Чи не варто було б для трансформації питання Чому? у питання Для чого?, про яке у праці наголошено на с.158, запропонувати учасникам зустрітись з негативним героєм, своєю тіневою стороною. Адже архетип Тіні, на думку автора суголосний его-стану Дитини і диспозиції «Я для себе» (с. 400), а тому міг би допомогти пізнати приховані бажання учасників. Допустимо-відсоткове екологічне використання такого ресурсу сприяло би у досягненні їхнього життєуспіху.

Вищесказані зауваження не знижують рівня дисертаційної роботи і є радше пропозиціями, актуальність яких підсилює сучасна ситуація. Перехід на вимушене дистанційне, онлайн -навчання створило додаткові труднощі для учасників освітнього процесу у вимірі емоційного вигорання. Автор зробив би неоцінений вклад у подоланні карантинного вигорання, якби розробив у перспективі рекомендації для стейкхолдерів (для психологів та тьютерів, що працюють в закладах освіти, керівників освітніх установ, для установ, що здійснюють підвищення кваліфікації освітян, для регіональних управлінь освіти

та для МОН України) щодо розвитку емоційного інтелекту та використання ключових результатів дисертації. Адже здобувач зробив потужний внесок у психолого-педагогічну науку, отримавши без перебільшення вагомі інноваційні результати.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих праць Є.Карпенка дозволяє зробити висновок про цілісний, завершений і оригінальний характер цього наукового дослідження, а також про його наукову новизну та практичне значення. Зміст автореферату до наукової праці ідентичний основним положенням дисертації та відповідає усім вимогам МОН України. Опубліковані наукові праці повністю відображають основні положення дисертаційного дослідження. Таким чином, вважаю, що Євген Карпенко заслуговує присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 –педагогічна та вікова психологія

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, доцент, професор
кафедри психології та педагогіки

Національного університету
«Острозька академія»

Галина ГАНДЗІЛЕВСЬКА

Галина Гандзілевської
підтверджую ісправність
з Кадрів Університету

Санчук Н.П.